

(Dalje na 3. str., 1. kol.)

Evropska vojna in vsi iz inozemstva.

(Nabavljeno iz prve strani)

je ponehala in da so se izjalovili napadi med Zagradom in Novorazom. Italijani imajo velike izgube.

MACEDONIJA: Berlin in Sofija poročata, da je položaj neizpremenjen. Iz Soluna javljajo, da se vrši na vsi fronti nepretrgano artilerijsko bombardiranje, kar je menda preprano za nove napade.

RUSIJA: Petrograd se je oglašil četrty dni. Toda ne poroča nič posebnega. Nemci so na več krajih prišli s protiofenzivo, ali napadi so bili odbiti. V okolici Dornavre so artilerijski dvoboji.

FRANCIJA: Francozi so v soboto okupirali dva kilometra proti nemški črte z vasjo Guerpoint, ki se nahaja istočno od Belloy-en-Santerre. Nemci so izvršili močan protinapad na Ablaincourt, reokupirali del vasi, kjer se že danes kljub srditem napadanju iz francoske strani. Berlin pravi, da so bili odbiti napadi na vseh frontah. Iz angleške fronte ob Somi ni novic.

GRŠKO: Zavezniki so prišli z novimi zahtevami, da mora grška vlada oddati policijo nadzorstvu zaveznike armade in da ne smejo Grki nositi orožja. Kraljeva vlada je dovolila vse.

RUMUNCI USTAVILI PAL-KENHATNA.

Bukarešt, 15. okt. — (Uradno). Sovražnik se je umaknil pri Predeciu. V okolici Predela so našli fete odbile dva napada. Od tinala do Rukarja so se naše čete razširile. V okol. Jula smo vzeli z nasokom goro Siguellio in vas Muncelumare, šest milj severozahodno od Petroseny; sovražnik je imel velike izgube in se umaknil v nered. Na fronti pri Orșavi se vrše artilerijski dvoboji, kakor tudi ob Donavi na južni fronti. Naši topovi so potopili ladje z bolgarskimi četami, ki so se blitale obrežju. V istočnem delu Sedmograške so naše čete reokupirale vas Dolan-Sarata v dolini Citoz, 12 milj južno od Orne. V Dobrudži smo z lahkoto odbili sovražni napad na naše levy križe. Skupno število ujetnikov, kar smo jih zajeli na vseh frontah od začetka vojne do danes, znaša 14.911 vojakov in 103 častnikov.

Berlin, 15. okt. — (Uradno). Naše protiranje za sovražnikom z istočni Sedmograški napreduje. Rumunji so ostavili cesto od Cuk Sterede do prelaza Gymes. V obsejnih prelazih Budzenland se nadaljuje osvajanje sovražnih pozicij; tam so Rumunji izgubili 292 mož in šest strojnih pušk. Zapadno od Vulkanskega prelaza smo odbili rumunske protinapade. Na enem kraju je sovražnik pridobil tla.

Sofija, 15. okt. — (Uradno). Rumunska artilerija je bombardirala južni breg Donave na več krajih, toda brez uspeha. Naši topovi so zasuli požar v Kalafatu ob Donavi v zapadni Rumuniji. Blizu Loma so naši topovi uničili sovražno baterijo.

Dunaj, 15. okt. — (Uradno). V okolici Kronštata se nadaljuje vseeno bojevanje. Včeraj smo potisnili Rumunce iz dolin Alt in Maros v obsejne gore.

ITALJANSKA OFENZIVA SE NADALJUJE.

Rim, 15. okt. — (Uradno). Italijanske čete napredujejo na vsi naših dolgi fronti na kraški planoti, sile generala Cadorne so se prodrele do druge avstrijske obrambne črte južnoistočno od Gorice. Hribovite postojanke avstrijskih čet južno od Vipave doline so neprenehoma pod ognjem naših topov. Naša infanterija, ki je včeraj zasedla zapadno poboje gore Pečulke, je zdaj v boju za posest vse gore. Dalje na hribi se prodre v Lokvico in Rudolfs, južno od Penčinke, kjer se nadaljuje vroči boji. Avstrijski so tedaj upirajo; vsa naša sila je združena s strojnimi puškami.

Dunaj, 15. okt. — (Uradno). Italijanska ofenziva na goriški fronti je bila včeraj silovitejša kakor prejšnje dneve. Siloviti poskusi sovražnika, da bi okupiral naše položaje med Zagradom in Novorazom, so se izjalovili. Včeraj potisnili Italijani z veliko silo

napadati naše pozicije od Lokvice, ali napadi so bili odbiti z velikimi izgubami za sovražnika.

Rim, 15. okt. — Iz Udin poročajo, da so Avstrije izgubili 30.000 mož v zadnjih dveh tednih zaskrbi planjavi.

NIČ NOVEGA IZ MACEDONIJE.

Sofija, 15. okt. — (Uradno). Na fronti ob Strumici je naša artilerija prepočila tri angleške motorne oklopilce. Drugače je položaj neizpremenjen.

Berlin, 15. okt. — (Uradno). Na fronti ob Černi so ponovili Srbi svoje napade, ki so se nadaljevali pozno v noč; napadi so bili odbiti. V ostalem je položaj neizpremenjen.

Solun, via Pariz, 15. okt. — (Uradno). Bolgari so izvršili več protinapadov na Savžak, Barakli, Dzumio in Janino ob Strumi, toda brez uspeha. Angleži so v neprestanih spopadih z Bolgari na svojem krilu. Artilerijska bitka traja nepretrgoma.

NEPRESTANE BITKE OB SOMI.

Pariz, 15. okt. — (Uradno). Južno od Soma so naše čete izvršile dva uspešna napada. S prvim napadom istočno od Belloy-en-Santerre smo osvojili prvo črto nemških zakopov; z drugim pa Guerpoint in sladkorno tovarno na fronti dveh kilometrov 1200 metrov od Ablaincourta. Do zdaj smo našli 800 nemških ujetnikov, med katerimi je 17 častnikov. Nemci so priredili močan protinapad na naše pozicije v Ablaincourtu in poskušali se jim je reokupirati del vasi na severozahodni strani; naš protinapad za posest tega dela se nadaljuje. Severno od Soma smo napredovali pri Epine de Malassise. Močni viharji na vsi fronti so ovirali zračne operacije.

Berlin, 15. okt. — (Uradno). Nemške čete so se včeraj uspešno borile južno od Soma in reokupirale del Ablaincourta in del gozda Amboas. Čez 400 Francozov je bilo ujetih. Ponovni sovražni napadi severno od Soma so bili razbiti ob ognju naših topov.

ZAVEZNIŠKE IZGUBE.

Berlin, 15. okt. (Brezlično v Sayville). — Poluradno poročilo militarističnih kritikov se glasi, da je angleško-francoska ofenziva ob Somi požrla v treh mesecih in pol devdeset divizij vojaštva (okrog 1.620.000 mož). Vse te divizije so že popolnoma izginile iz bojišča. Od 1. julija do 1. oktobra so vrgli zavezniki 178 divizij (okrog 3.124.000 mož) proti Nemcem na somškem bojišču; te divizije so bile deloma sveže in deloma pomešane s starejšimi četami.

Ruske izgube v Galiciji, Volinji in v Karpatih se računajo na en milijon mož od 1. junija do 1. oktobra. Neki časopis v Švici poroča, da so Rusi izgubili v tem času 922.500 mož in 76.000 častnikov; samo na fronti ob reki Stohod so Rusi izgubili po izjavi nekakega častnika v Kijevu 60.000 do 80.000 mož. Nekateri sibirski regimenti so popolnoma izginili.

STO AEROPLANOV V NAJVEČJI BITKI V ZRAKU.

Berlin, 15. okt. — Vojni urad poroča, da se je vdeležilo okrog sto eroplanov največje zračne bitke na svetu, katere se je vršila zadnji četrti teden nad Obendorf-on-Neckarjem v Nemčiji. Petnajst eroplanov je padlo na tla.

Zračna armada angleško-francoskih eroplanov, katerih je bilo okrog 40, je imela namen bombardirati velike Mauserjeve tovarne za izdelovanje orožja. Nemški letalci so dobili obvestilo o prihodu sovražnih eroplanov in takoj so prileteli od vseh strani. Vnela se je zračna bitka, kakršne ni bilo na svetu. Svigajoči eroplani, katerih je kar ingolelo v zraku, so večkrat zatemnili sonce, a vmes so pokale strojne puške in treskale bombe, kar je dajalo veličanstven, čeprav grozen pogled. Osem francoskih, eden angleški in šest nemških letalcev je padlo na tla.

Sovražni letalci so metali bombe na Donauechingum, Althoffen, Huesingen, Eschweiler, Hetsch, Rotwel, Tübingen in Obendorf-on-Neckar. Devet oseb je bilo usmrčenih in 26 ranjenih.

Sirom Amerike.

Washington, D. C., 15. oktobra. Mornariški tajnik Daniels izjavlja, da so zaslišanja, kje naj se zgradi nova zvezna jeklarna, končana. V teku enega meseca bo vlada odločila, v katerem mestu zgradi novo zvezno jeklarno.

Indianapolis, Ind., 15. oktobra. Tudi tukaj tirajo avtomobili svoje živje. V enem dnevu so bili povozeni trije dečki. Dva dečka sta bila na potu v šolo. Tovorni avtomobil Aemo-Evans drnbeje vrgel 16letnega Maurice Vanetta z biciklja na vogalu Pine in East Michigan ulice. Vanve je dobil poškodbe na trebuhu in drugod.

Sandford Farrabee se je zaletel z avtomobilom v 11letnega Eyausa Maina in v 12letnega Clarence Millerja. Nesreča se je zgodila na North Pennsylvania ulici.

Los Angeles, Cal., 15. oktobra. Zvezne oblasti so pri trdki William H. Hoeggee Company, ki prodaja športne predmete, zasele deset strojnih pušk in jih obdrža kot dokaz proti zaročnikom, ki so hoteli vsiti nevtralnost. Lawrence Dodge, ki trdi, da je francoski kupovalni agent, pravi, da je strojne puške kupil Frederick Dato, svak polkovnika Estabana-Cantu, guvernerja v delavski Kaliforniji.

Jeffersonville, Ind., 15. okt. — Edward Burrell, ki je sedel v državni pobiljevalnici, je bil paroliran od guvernerja Samuela Ralstona, da se vrne domov in skrbi za svoja otroka. Burrell je bil obsojen od 2 do 12½ let v pobiljevalnico, ker je grešil proti pravosti.

V pobiljevalnici se je zadržal dobro, pa tudi njegova žena, mu je s prošnjami pripomogla do svobode.

Shelbyville, Ind., 15. oktobra. Pred štirimi dnevi je prišla letopisna obravnava proti Thomas Shawu radi umora mrs. Dore Martin. Zaslišanih je bilo mnogo priš in porotniki ne bodo ml pred pondeljkom zvečer k posvetovanju, da izrečejo pryroek.

Youngston, O., 15. oktobra. — Hercules Powder Company, ki obratuje tovarno za razstrelivo severno od mesta, je najela trideset stražarjev, da stražijo njeno lastnino. Stražarji so večina bivši ameriški vojaki in kanadski policiji na konju.

Pittsburgh, Pa., 15. oktobra. — Farmarji, ki zalagajo mlekarje z mlekom, so izjavili, da po nedelji ne bodo več dovažali mleka v mesto, če jim ne plačajo višje cene za mleko. Podražili so mleko konzumentom, nočejo pa plačati farmarjem višje cene.

Farmarji pravijo, da mlekarji v Pittsburghu dobe sedemnajst centov za galono mleka, da grede ponjo na železniško postajo in jo peljejo do konzumentov, medtem ko dobe farmarji kot proizvedni le 2½ za galono mleka.

Lima, O., 15. oktobra. — Porotniki so spoznali Tony Wallacha krivim vboja, ki je ustrelil Pavel Dagaša dne 20. avgusta t. l. Vbičala so prišli nekaj tednov kasneje v Daytonu, O.

Sedalia, Mo., 15. oktobra. — Sufrazetke izjavljajo, da se v volilni bitki pridružijo vodopivcem. V devetih mestih se bodo potrudile, da se prepove točenje opojnih pijač.

Columbus, O., 15. oktobra. — V državno ječo so pripeljali zamorec Charles Danielsa, ki je bil spoznan krivim, da je napadel farmarjevo ženo. Obsojen je na 3 do 20 let ječe. Zamorec trdi, da je nedolžen.

Pittsburgh, Pa., 15. oktobra. — Lokalne zvezne oblasti so aretirale zamorko mrs. Mary Maxwell v Pittsburghu in Clarence Garence Garlanda zamorec iz Zapadne Indije, v Clevelandu, radi ponarejanja denarja. P. J. Ahern, načelnik lokalnih zveznih detektivov, pravi, da ima dokaze, da je bila Mary Maxwell trikrat poročena s ponarejalec denarja. Vsa njenih mož je že sedel radi ponarejanja denarja in drugih grehov v ječi.

Mary Maxwell je sedaj žena William Maxwella, alias George Millerja, zamorec, ki je v okraju

ječi in čaka sodniške obravnave radi ponarejanja denarja. Aretirani je bil dne 17. septembra, ko je hotel izmenjati slabo ponarejenega pol dolarja. Garland je bil takrat s njim in je pobegnil. Sedel je k Maxwellovi na dom, da je posvari, naj uniči in skrije orodje za ponarejanje denarja.

Mary Maxwell je bila prvič poročena z zamorecem Milton Wrightom, ki je bil leta 1907 obsojen na pet do deset let ječe v državi Ohio radi ponarejanja denarja. Odslužil je svoj čas in Maxwellova pravi, da je mrtav. Zvezne oblasti so mnenja, da se živi, le ne vedo, kje se nahaja.

Drugi soprog Maxwellove je bil zamorec Jack Williams, alias Morris Eagle, ki je sedel radi ponarejanja denarja in je bil vbit v Clevelandu leta 1910.

Z Maxwellom se je Mary poročila v Pittsburghu leta 1911.

Maxwellova je presedela 90 dni v ohijski ječi, ko je bila aretirana s svojim drugim soprogom radi razvažanja ponarejenega denarja.

Oblasti jo smatrajo za nevarno hudodelko.

Noblesville, Ind., 15. oktobra. Pri polaganju vozelnega kamna veseljaške cerkve se je zrušil oltar. Na odru, ki je služil zidarjem, se je zbrala radovedna množica, da vidi boljše ceremonije. Naenkrat je zagrmelo in oltar se je zrušil, kakor da bi bil napravljen iz papirja. Tri osebe so dobile težke poškodbe.

Paris, Ky., 15. oktobra. — Lee Deavers je ustrelil svojega sosedo Sidney G. Clayja, bivšega legisturnega poslanca. Zadel ga je šestkrat v hrbet, tako, da se je smrtno zadet zgrudil na tla. Se prejšnji večer so ju videli v prijateljskem pogovoru ni nihče ne ve, kaj je vzrok umoru.

Minneapolis, Minn., 15. okt. — Lokomotiva osebnega vlaka št. 6 je na Chicago, Milwaukee & St. Paul železnici skočila raz tir. Strjevodja je bil na mestu ubit, štiri osebe v vozu za prtljago so bile ranjene.

St. Louis, Mo., 15. okt. — Tukaj zboruje konvencija protestantske opaskopalne cerkve. Konvenciji je bil predložen predlog, da se ne poroči ponovno nobene osebe, ki se je zakonsko ločila valed vzrokov, ki so nastali po poroki. Duhovni so sprejeli predlog, lajki so ga pa zavrgli. Torej ostane pri starem.

Chicago, Ill., 15. okt. — Dne 25. oktobra pridejo zopet pred sodniško na policijski postaji Harrison St. štirje navihanci, ki so prodajali stavbišča v Michigan. Saržent Edward Goggin meni, da jih je treba postaviti pred veliki poroto.

Navihanci so prodajali stavbišča skozi kinematografska gledališča. Če je šel deček v gledališče, so mu vzeli ime in naslov. Nekaj dni kasneje je prišel na dom agent in povedal staršem, da je deček zadel stavbišče. Rekel je staršem, da morajo plačati \$3,80 za registracijo. Nekaj dni kasneje so izvele iz njih \$6,00 za hodnike.

Zemljišče stane od \$15 do \$25 akre, iz enega akra so napravili od petnajst do dvajset stavbišč.

ROJAKI POZORI.

Priporočam edino slovensko gostilno v Madison, Ill., kjer točim sveže pivo in dobro žganje; imam tudi pristne smotke. Prirejam ples ob sobotah in tudi ob nedeljah zvečer. Pri meni se lahko vsak razveseli. Jamčim za dobro in točno postrežbo. Andrew Felko, 12th and Madison ave., Madison, Ill. (oct. 16.)

RAD BI IZVEDEL.

za naslov Franka Kuzma, doma iz vasi Zorene, okraj Crnomelj, po domače Stričev. Stikal sem, da se nahaja nekje v Springfieldu, Ill. Prosim člene rojake, če kdo ve za njegov naslov, da mi ga naznači ali naj se pa sam javi, ako bo čital ta oglas. Anton Getzina, P. O. Box 433, Mingo Junction, Ohio. (oct. 16. 17. 18.)

SE PRIPOROČAMO!

Ako želite dobiti sveže meso, dobro in točno postrežbo, potem pridite k nam imamo dobro meso, cena je zmerna.

SKRABSKY BRO'S, Normalie, Pa.

Narodna Jednota

Podporne Jednota

Ustanovljena 9. aprila 1904

Imenovanje 17. junija 1907 v delu Illinois

GLAVNI STAN: 2637-59 SO. LAWDALE AVE., CHICAGO, ILLINOIS.

UPRAVNI ODBOR:

Predsednik: John Vagris, box 274, La Salle, Ill.
I. Podpredsednik: J. Bratkovic, R. P. D. 4, box 86, Girard, Kans.
II. Podpredsednik: Josef Kuchel, 9409 Ewing ave., So. Chicago, Ill.
Tajnik: John Verderbar, 2708 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
Blagajnik: Anton J. Terbovica, P. O. Box 1, Cicero, Ill.
Zapisničar: John Molek, 4008 W. 31st St., Chicago, Ill.

NADZORNI ODESK:

John Ambrosio, 351 box, Channahon, Pa.
Paul Berger, 741-1st St., La Salle, Ill.
F. S. Telfer, 674 Alamy Ave., Rock Springs, Wyo.

FOROTNI ODESK:

Anton Hrst, 811-95th Ave., New Duluth, Minn.
Anton Peterlin, 6307 St. Clair Ave., Cleveland, O.
Josef Radišek, 679 box, Smithton, Pa.
Rudolf Pieterick, 436 box, Bridgeville, Pa.
Albina Ročevar, 18 Beard Ave., Detroit, Mich.

UREDNIK "PROSVETA":

John Zavrtnik, 2821 So. Crawford Ave., Chicago, Ill.

VERHOVNI KLEAVNIK:

F. J. Kera, M. D., 6202 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

VSE DENARNE ZADEVE IN STVARI, ki se tičejo gl. upravnega odbora in N. P. J. naj se pošiljajo na naslov:

TAJNISTVO S. N. P. J., 2637-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

FRITOZE GLEDE GENERALNEGA POŠLOVANJA se pošiljajo na naslov:

JOSE AMEROSIO, Box 351, Cannonsburg, Pa.

ZADEVE PREPILJIVE VSEBINE, ki sta jih rekli prva in druga instanca, se pošiljajo na naslov:

ANTON HRST, 611-95th Ave., New Duluth, Minn.

VSI DOPIPI, rasprave, članki, nasnanila itd. za "Prosveto" se pošiljajo na naslov:

UREDNIŠTVO "PROSVETA", 2637-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Illinois.

VSE UPRAVNIŠKE STVARI, naročila, oglasi, se pošiljajo na naslov:

"PRAVNIŠTVO "PROSVETA", 2637-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

V korespondenci s tajnistvom S. N. P. J., uredništvom in upravnim "Prosveto" ne rabite imen uradnikov, marveč napišite naslov, ko je tu naveden, ako želite, da bo vsaka stvar hitro rešena.

Oproščena jest šestletnega trpljenja.

H. H. von Sehlisku, tvornicarju Bolgarskega Kevnega Čaja, ki je v stalnem stiku s sto in sto tisočimi bolnikov in ki prejema dan na dan po cele kupa zahvalnih pisem od tistih, katerim je Bolgarski Krvni Čaj povrnil zdravje. Naša rojakinja, gospa Ivana Skufec, Gilmant, Colo. píše je sledeče pismo: "Best let sem trpela na želodni bolelini. Htela sem me tako bolelo, da skoro nisem mogla hoditi; od kar pa vživam vaš Bolgarski Krvni Čaj, se na vaša način veliki boljše počutim in zato vas prosim, da mi pošljete še en zavoj."

En velik zavoj Bolgarskega Čaja, ki trpi 5 mesecev, pošlje za 1 dolar, 6 zavojev za pet dolarjev, kamorkoli.

Marvel Products Co.,

4 Marvel Bldg., Pittsburgh, Pa.

Pripomba: Ako hočete pošiljati tevar osigurati pošljite 10c več.

Priporočam

svojo gostilno v obliki vsa Slovencem in Hrvatom v okolici Youngstown, O. Kadar potujete skozi mesto ali po opravku, se oglasite pri meni. Imam raznovrstne dobre pijače, sveže pivo, brinjeve, slivove, visky, smotke itd.

Josef Oigala, E. 397 Federal St. Youngstown, O.

ROBERT W. LAYER ARCHITECT

118 N. La Salle St., Chicago,

ki je izdelal načrt za gl. urad S. N. P. J. se priporoča Slovencem za izdelovanje stavbinskih načrtov. Tel. Franklin 6601

TEL. NA DOMU AUSTIN 35003

NORTH SIDE STATE BANK

ROCK SPRINGS, WYO.

IMA KAPITALA IN REZERVE \$100.000.00

Je izredno pripravljen in opremljen za poslovanje s SLOVENCMI, HRVATI, SLOVAKI in drugimi SLOVANI.

Mi pošljite denar vašim prijateljem v stare domove po najnižjih cenah.

Financujemo 4 odstotne obresti na bančne vloge.

Močna, konservativna in napredna institucija.

Naročite se na dnevnik "PROSVETA"

Najboljši slovenski dnevnik v Zd. državah. List prinosa davno dobre, podnizive članki, novice in starega kraja in Amerike, sploh celoga sveta, zanimive romane in zabavne čtivo.

Narodnina stane za celo leto \$3.00, pol leta \$1.50 za Zd. države. Za naročnike izven Zd. držav, izvenoml Canade, stane za celo leto \$4.50, za pol leta \$2.25. Narodnina stane za celo leto \$1.50 in pol leta \$2.25 v mestu Chicago in So. Chicago.

Imena, naslove in narodnino pošiljajte na sledeči naslov:

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA", 2637 So. Lawndale Ave. Chicago, Ill.

Vse pošilje denarne nakaznice — Money Order, bančne draft ške se naj naslovi na "Prosveta" S. N. P. J. Ne rabite osebnih imen!

Naši zastopniki so društveni tajniki.

Vse nadaljnje pojasnila daje drage volje upravništvo "Prosveta".

JOŽE AMBROŽIČ:

PREKRŠČEVALEC.

Zgodovinski roman.

MOJA MAKSIMA:

Pecna zgodovina svojega naroda in potem ga sodi. — Pisatelj.

Na kaki sto čevljev visoki skali poleg reke stoji še dandanes samostan očetov frančiškanov. Lepa cerkev, posvečena sv. Lenartu, je zidana v gotskem slogu in zvezana s samostanom. V osrednjem cerkve in samostana se razprostira krasen vrt, zasajen po večini z vinjaki trto. Od tu se nudi čudalen lep razgled. Globoko v strugi teče reka mirno in tiho, kakor da bi se bala motiti kraj, kateri bi moral biti posvečen samo molitvi. Dama obrežje reke je pa zaraščeno s hrastovim gozdom, iz katerega gleda bel grad. Vse pa obdaja vedno nekaj nedeljski mir.

Bilo je v začetku šestnajstega stoletja, ko se je vrnila naša povest. Samostan s svojo strmo pečino ob reki je tvoril del mestnega obzidja, ki je oklepalo mesto v polukrogu. Drugi polukrog obzidja so pa tvorile naravne pečine ob reki. Brod je vozil po reki in prevažal ljudi, živino in druge stvari, ki so bili namenjeni v mesto ali dalje. Kakor je mesto spremenilo v tekno dana svojo obliko, tako je ostal samostan enak do dandanes.

Razlika je le ta, da takrat je bilo v rokah samostana življenje marsikaterega človeka. V šestnajstem stoletju je dosegla cerkvena organizacija svoj višek. Politična oblast je bila v rokah cerkve, kralji cesarji in plemstvo je pa bilo odvisno od nje. Težko je nosil marsikateri plemičnaš od odvisnosti in radostno je pozdravil Lutrovo reformacijsko vero, ko je začela dobivati tla na Slovenskem.

Slovensko plemstvo se je prvo oprijelo nove vere, za tem je prišlo meščanstvo in nato pod pritiskom gradov le kmečki sloji. Plemstvo je sprejelo Lutrovo vero, ker je bilo stilo rimsko-katoliškega gospodstva in ker se mu je obetalo premoženje cerkve in samostanov. In kjer je bil gospod, tam je moral biti tudi podložnik, to je kmet, in silili so jih, da so hodili poslušati predikante v grajsko kapelo.

Meščani so tedaj imeli svoje svobodščine in so bili še najbolj svobodni. Cerkev je bila gospod nad njimi, vendar jim cerkev ni mogla tako hitro do živega kakor kmetom. In o teh se lahko reče, da so sprejemali novo vero še najbolj iz prepričanja.

Iz med vseh narodov je trpel naš slovenski največ. Vaskih par let so bili turški naveli, ki so mu požgali domovja in mu odpeljali večkrat svoje v sužnost, on sam je pa moral braniti sebe in grad in braniti a svojim hrbtnim druge, nemške pokrajine, ki so se mirno razvijale v poljedelstvu in obrtnosti. Le on sam, ubogi slovenski kmet, je moral stati na braniku, in ako mu je tudi cesar postal kakih tisoč vojakov na pomoč, da branijo z njimi vred Vzhodno marko, bili so mu ti vojaki še v nadlego, ker so bili svojih najmanjše vrste.

Poleg tega je moral kmet menjati vero. Duhovščina in samostani, namesto, da bi mu bili v verski izgle, so bili še v pohujšanje. V vsi ti blodnji je iskal izhoda in se začel oprijemati vere, katero so preganjali luteranci in samostani — vere prekrščevalcev.

Z njo je hotel doseči to v teoriji, kar se mu je ponesrečilo v kmečkih upirih v praksi.

Na reki, na majhni planoti pod samostanom, je stala koča Tomaža. Bil je že par let vdovec in je strogoval v koči sam s sedemnajstletno hčerko Marjanico in s par let starejšim sinom Alešom. Sin je znal brati in pisati, kar je bila za tisti čas velika redkost. Stari gvardjan samostana z imenom Polikarp, je naučil fanta, ko je bil še mlad, branja in pisanja, hoteč ga vzgojiti za redovni stan. Ali Tomaž ni hotel o tem nič slišati. Stari gvardjan je umrl in na njegovo mesto je prišel mladi peter lepega obraza in budih, črnih oči z imenom Spiridijon.

Aleš je pomagal očetu na dnini v samostanu in drugod in Tomaž se je že dogovoril z nekim cerkovnim mojstrom, da vzame sina v učenje. Tudi novi gvardjan je hotel pridobiti Tomaža, da bi dal sina v samostan, ali slednji se je nametal in dejal uljudno — kakor vselej — da ne. Za smehom se je pa skrivala vsa skrivnost kakor bi hotel reči: "Ne dam ga vam, ker poznam vaše življenje."

Na dvorišču, kjer sta pomivala sode, je vprašal Tomaž Aleša. "Ali bi hotel iti za frančiškane v samostan?"

"Jaz — med te ljudi?" Nikoli! je dejal odločno sin in prevrnil sod, da je iztekla voda iz njega.

Tomaž je bil vesel sinove odločnosti in zadovoljen smehljaj mu je plaval na obrazu. "Jaz že za tega ne bi hotel biti v samostanu," je dejal stari in pokazal na hlapca, ki je napajal konja pri koritu na dvorišču.

"Vem za njegove načrte in prekrizam mu jih," je odgovoril Aleš in sunil z nogo po mizi sod, da je prevrnil in vstavljal šele pri zidu.

"Tih!" siknil je Tomaž. Od samostana se je bližal debeli samostanski kuhar Matevž.

"Kedaj greste po novega?" je zahrbel z debelim glasom proti Tomažu.

"V par dneh menda," odgovori slednji, ko je ožemal svoj premočeni predpasnik.

"Pripravite, da je letos jako dobra kapljica na štirakev," je pripomnil kuhar, enoknil z jezikom in odračal čez dvorišče.

"Prišel bode čas, ko bode te marčnega pili," zagodrnjal je Aleš za njim.

Marčno vino se je huenovalo v srednjem veku, dolenjsko vino cviček. Ali z drugo besedo vino iz Marke. Samostani so imeli svoje vinograde v Vipavi in na Štajerskem.

Na samostanskem hodniku se je oglašil zvonec, ki je klical redovnike k obedu. Tomaž in

sin sta prenehala z delom, in se odpravila preko samostanskega dvora proti svoji koči. Ko sta prišla po kamnitih stopnicah na obrežje reke, je vprašal oče sina skrbno: "Ali moreš več za kakšno njegovo načrte?"

"Ne," je odgovoril sin odločno in gledal po reki. "Ali ne bi mogli odotod kam drugam, v drugo mesto?"

"Kaj si neumen?" zastokal je stari. "Meščan sem in torej prost, ali naj grem mari kot tlačan na kmeto?"

"Ni potreba, toda lahko gremo v drugo mesto; trije smo in bi se že preživeli."

"Kaj neki ima sin zoper samostani?" se je vprašal oče sina skrbno: "Ali morda več za kakšno?"

Aleš je ostal v veži, se obrnil proti sestri pri ognjišču in jo vprašal: "Je li bil on zopet tukaj?"

Sestra se je sramežljivo sklonila nad ogenj in iz njenih oči sta padli dve debeli solzi.

"Ne jokaj!" jo je tolažil brat, in jo pogladil po lasih. "Saj greva kmalu od tukaj, in ako oče noče iti, tedaj greva sama. Poprej mu pa še poplašim, ker je tebe razžalil."

Ker sta v detinkih letih izgubila mater, sta se Aleš in Marjanca toliko bolj ljubila.

"Ne stori mu nič žalega!" ga je prosila sestra.

"Ako pride še enkrat, povem očetu in tedaj greva. Držal se bom krog hiše vedno."

Po teh besedah je odprl vrata v izbo in pri sedel očetu nasproti za mizo.

Molče sta zajemala nekaj časa. Oče je parkrat skrbno pogledal sina, nato pa izpregovoril: "Čez par dni gremo po vino, greš tudi ti z nami ako bo gvardijan zahteval?"

"Ne!" je odgovoril trdo. "Povejte mu, da tega ni treba zahtevati od mene!"

"Ne smemo se jim zamerjati, Aleš, ker še imajo moč v rokah. Kaj jim moreš, ako te vržejo v ječo in sežgejo pod obtožbo, da si copernik? Ali se še spominjaš kolena na trgu sv. Katarine?"

Starega Damijana si poznal: delal je rad. Priden je bil, ali enkrat je nekaj rekel in je šel pod kolo. Pamet, sinko, pamet!"

Našel mu je še celo vrsto žrtev, katere je sam poznal ali pa slišal o njih od očeta. Aleš ga je poslušal in izprevidel, da ima oče popolnoma prav.

V vrtni lopi, v senei vinske trte, je sedel gvardijan Spiridijon in gledal na koč v vzhodni ob reki. "Mladega moram spraviti a pota, ker sumi nekaj. Čutil sem, kako me je jezno pogledal. Potem mi je pa odprta pot..." Tako je murmul Spiridijon in si menceal roki.

Dva dni za tem so izmetali samostanski hlapci vodo iz velikih čolnov, naložili prazne sode, privezali v ozadju majhen čoln, kateremu so rekli "lupina," in odšli po reki nazaj. Tomaž je tudi šel z njimi, — Aleš se je pa čudil, da gvardijan ni zahteval njega.

Dva dni in dve noči je plaval veliki samostanski čoln do izliva v Savo. Tam so vedno stali veliki splavi, naloženi z vinom in drugo stvarjo. Nekateri so bili namenjeni naprej po Savi, drugi pa nazgor. Na obrežju je stala gostilna in tam so se pilo navadno noč in dan. Najemali so živino in ljudi, da so vlekli splave po Savi nazgor, ali pa so barantali in prekladali blago iz splava na splav ali v čolne.

Cest ni bilo dobrih in trgovski promet je bil izključno po rekah.

Ko se je bližal samostanski čoln ustju reke, se je že čulo petje čolnarjev iz gostilne. Peli so ponavadi čolnarsko pesem, katere se je ohranila do današnjega dne:

Čolnar pa ima to moč,

da ga pije celo noč.

Za postelj mu pride vse prau,

pa naj bo klop ali stou.

Čoln je plaval proti najbližnjemu splavu. Hlapec, stoječ na rilu čolna, je zaklepal možu na splavu, ki je bil nastavljen menda za stražo: "Na katerem splavu je vino za samostan sv. Lenarta?"

Mož na splavu je počasi odprl oči, pogledal zaspalo proti čolnu, krog ustn mu je zaliral nagajiv smeh.

"Ne vem. Na mojem splavu ga ni," Nato je zopet zaprl oči.

"Hudič!" je zarčal hlapec, ki je vedel, da se ga hoče vleči za nos. "Povej če ne, ti požnem kroglo v glavo!" Pri teh besedah je pobral iz čolna težko puško kremenko.

Tedaj je pa on skočil kakor maček za sod in v trenutku nameril dvocevno pištolo v hlapca.

"Streljaj sedaj, streljaj, ti kopunček samostanski! Ako se približaš mojemu splavu, ti požnem obe krogli v glavo."

Hlapec je dvignil puško, toda priskočili so drugi in mu jo iztrgali iz rok.

"Ne vidiš li, koliko jih je!" so ga svarili in pokazali proti gostilni. Godrnjaje se je vdal in se zapretel a pestjo proti opemu.

"Samostan izenblja vpliv," je murmul komaj slišno Tomaž in obrnil krnilo proti drugemu splavu. Tam so izvedeli, kje je vino za samostan; priklenili so čoln poleg in odšli v gostilno.

Gostilna je bila nabita. Krekar in par dekel je nosilo vino in pečenko na mizo. Vjadal je velik hrup. Eni so se odpravljali dalje po reki nazdol in drugi so šele prihajali. Krog gostilne so pa naskakali voli, in jedli seno, čakajoči gospodarjev, da jih zopet zaprežejo v splave po reki nazgor.

Dobili so prostor v kotu pri mizi in kmalu je stal vrč z vinom pred njimi.

"Prinesi še en vrč!" je ukazal hlapec in vrčel denar na mizo. — Dogodek na reki ga je še vedno jezil.

Pri sosedni mizi je vstal širokoplečat mož z srebrnimi gumbi na telovniku in vprašal: "Ste vi samostanski?"

"Smo."

(Dalje sledi).

iz življenja Tomaža Križaja.

Povest. Pisal Josip Hrastar.

(Nadaljevanje).

"Največji ženski ideal mu je ženska izobraženost, a sam zahaja k navadni mlinarici!"

"Bog ve, če je res," je omenila Ivanka skoro sama zase.

Ko sta sedela Križaj in Strel tistega dne pri večerji, se je držal Strel ves čas nekoliko na smeh.

Vse, kar je govoril, se mu je zdelo smešno, dasi se je videlo Križaju vsakdanje, banalno.

"Kaj imaš nocoj, za hoga, da se ne nehaš smejati? Kar nervoznega me delaš," je opomnil Križaj.

"Prijetelj, ne zameri, je odgovoril Strel. "Toda videl sem danes nekaj, kar me je spravilo v dobro voljo."

"In kaj bi to bilo?"

"Glej, popoldne po koli sem šel nekoliko na izprehod. Ko pridem čez most tja do prvih njiv, začuden obstojim. Po njivi, kjer je rastel krompir, je hodil kmet s košem v roki ter sejal neke seme."

"Kaj delate, oče?" ga vprašam.

"Žito sejem." — "Žito med krompir?"

"Saj ga ne bom krompir sadil!" — "Niš ne de, žito zraste višje kot krompir."

"Pa ga bo prejšnji sadil kot bo srastlo."

Ni mi odgovoril ničesar več, sejal je dalje in se ni zmenil zame."

Kaj sem hotel, pustil sem ga in odšel."

"Kaj hočeš s tem?" je vprašal Križaj zasteglo.

"Ne se žita, kjer raste krompir!"

"Ti si zloben, Strel! Nekaj si izvedel, pa govoriš v parabolah. Včas si bil bolj jake."

"A danes nočem biti. Toda učiteljica Zora mi je povedala vse!"

Križaj je razumel.

"Joj, Strel, včas si bil bolj duhovit. Ta primera zelo šepa!" In zakaj se vedno takšen pesimist? Nič bi ti ne rekel, ako ne bi hodil v šolo k Majdetu. Nehvaležen učence si!"

Strel je skomignil z rameni.

"Pustimo to," je dejal. "Vloga pobožnevalcev sveta se je tu di že preživela. Kar je, to je, in s tem moramo računati. Iz blata se ne da napraviti piščal!"

VII

Križaj je bil akoro vsak dan v mljnu pri Majdetu. Po končanih urah je krenil tja doli in se je vrčel pozno svečer. Včas je celo tam preupal, ako se je zamudil predego. Z Majdetom sta imela dolga, zaupne in važne razgovore. Našla sta se bila dva človeka, oba idealna, oba delavna in navdušena za vse lepo. Dostikrat se je pridružil tudi Strel, poslušal jih prihrjeval ali pa majal z glavo.

"Očudujem vaju," je rekel navadno, ko sta kaj sklenila, "toda hvaležnosti si ne hosta pridobila s tem."

Včas pa je dejal: "Joj, kakšna sta še! Človek bi mislil, da sta pravkar pred maturo!"

Onadva nista odgovarjala na takšne opazke, pač pa sta ga polakunala pridobiti zase, da bi tudi on nastopal aktivno, kadar bode treba. Toda vsak takšen poizkus se je izjalovil. — Nekega večera sta bila zopet Majde in Križaj sama pod lipo.

"To je torej jasno, da moramo najprej pridobiti zase našega kmeta," je govoril Majde. "Naše šole ne morejo storiti vsega, dasi imamo dobre, požrtvovalne učitelje. Preveliko število otrok, premalo šol, prekratka učna doba. Kaj se hoče, razmere so takšne! Kmet se mora torej predvsem bolj izobraziti, mora postati samostojen v razmišljanju. Toda, kje začeti? Starejši ljudje so trmasti, so okoreli do kosti, z njimi se ne bo dalo dosti opraviti. In vendar moramo omajjati tudi nje!"

"Vsekakor moramo najprej pridobiti starejše, ker imajo pravico nad mlajšimi," je dejal Križaj. "Razmere zahtevajo, da začnemo pri njih. Tu bi bila najboljša vsakotredna predavanja, ki bi se raztezala na vsa vprašanja, gospodarska, politična in druga. In pri teh predavanjih bi morali kmeta prepričati, kako so potrebne šole, bi ga morali privedi do tega, da bi nas sam prisilil, naj se nekaj ukrene za nadaljnjo izobrazbo njegovih sinov in hčera, ki so že izpolnili ljudskosolsko dolžnost. Najprej vcepiti veselje, potem bi se lahko delalo. Najmanj

še skrb bi bila, da bi se potem napravili popolni načrti, kaj naj se poučuje in kako naj se poučuje."

"Kdo bi pa poučeval? Naše učiteljstvo je že itak preveč upreženo in si mora pri teh sramotnih plačnih iskati postranskega zaslužka, da nima nikdar prste ure. Zastonj ne bi mogli delati, a kje vzeti, da bi se plačali?" je dejal Majde.

"Prepričan sem, da bi se vsak učitelj izprva rad irtvoval brezplačno, ako ne iz drugega vzroka, vsaj upričo tega, da bi ljudstvo vendar prišlo do spoznanja, koliko je vreden dober učitelj ter bi potem samo sapo zaprlo onim, ki mu ne privoščijo koščka suhe skorje. Pa ne samo iz tega vzroka, pač pa tudi še veliko več iz ljubezni do te svete stvari, iz ljubezni do svojega naroda, bi vsak to storil radovaljno in z veseljem. Saj bi mu bili lepi uspehi najlepše plačilo. — Toda jaz ne mislim, da naj bi tu poučevalo samo učiteljstvo, k temu bi se morali priključiti tudi drugi sloji, tudi naše uradništvo, ki bi predavalo o svojih strokah. Tako bi se res počasi približali dobi, ki bi nam rodila vsakotrednega, samostojnega kmeta."

"Mož Bog, kje smo še do tega! Toda prav imaš, obupati ne smemo, začeti je treba! Po malem začeti, ničesar se ne ustrašiti! A ne kaj je treba tako ukreniti. Po majhkih mislih ne velja, da bi se kar naenkrat sklenil kje kak shod ter bi privlekli tja nepripravljenega kmeta. To bi imelo malo uspeha. Najprej moramo posameznike pripraviti, po štiri, po pet jih skličemo ter jim razložimo to, kar mislimo obravnjavati javno. Vsako nedeljo naj jih pride nekaj, in ko so se dovržile te predpriprave, potem skličimo skupen shod, ki mu gotovo ne bodo izostale dobre posledice."

"Res je, kar praviš," je potrdil Križaj. "Pametna misel. Toda sedaj nastane vprašanje, kdo naj te ljudi pripravi, da pridejo k takšnemu pouku in kje bi se ta vršila?"

"Kar se tiče prostorov, so moji itak vedno na razpolaganje," je dejal Majde, "dasi so nekoliko od peh. Toda boljše so že zaradi tega, ker so na samem in takšnih samostanov tako hitro ne opazijo nepoklicani ljudje. Kar se tiče pravega, bi prevzel nekoliko jaz sam, nekoliko bi pa storila vidva s Strelom."

"Strel! Hm, poskusimo! Ako bi jaz še sam poznal ljudi naokoli, bi me kaj takšnega nič ne skrbelo. Toda upam, da pojde Strel vsaj z menoj, ako ne drugega."

"Nekaj konkretnega sva vendar danes sklenila," je dejal Majde zadovoljno. "Sedaj pa moram večerjati z menoj. Marič sem naročil še prej, da pripravi. Potem te pa hlapec potegne do mostu."

"Prosim, potpni nekoliko, da pogledam v mljn." — V tem ko se je Majde mudil v mljnu, je prišla h Križaju Marica, ki je začela napravljati na mizo.

"Danes sta pa bila posebno zapolnjena v svoje razgovore," je dejala. "Dvakrat sem šla mimo, pa niti opazila me nista."

"Ali res, gospodična Marica?" se je čudil Križaj. "Ali verujete mi, da sem vas videl, toda bili so res tako važni pomenki, da nisem niti utegnil pogledati za vami."

"Saj tudi ni treba," se je šalila ona.

"Ni treba," je dejal tiho in skoro mehko. "A kdo bi ne gledal za vami, Marica?"

Pogledala ga je s svojimi velikimi, vlažno se svetlečimi očmi ter dejala: "Oj, vi ste prednji, gospod Križaj!"

Vstal je od mize ter pristopil k njej. Pogledal ji je globoko v oči ter govoril naglo, komaj slišno:

"Gospodična Marica, glejte, odkar sem vas prvič tukaj pri tej mizi, odkar so tistega popoldneva prvič pred menoj zasijale vaše lepe oči, od tistikrat —"

Umočnil je, Majdetove stopnje so se tisti hip zaslišale na peku.

"Podvizaj se, Marica, lačna sva," je klical že od daleč.

In Marica je stekla v hišo, rdeča v obraz kakor piroh.

• • •

"Nocoj grem rajši peš, hvala ti za voz!" je dejal Križaj, ko sta se razhajala. "Lepa mesečna noč je, in po cesti ni prahu, ker je večerjalo deževalo."

"Kakor ti drago, toda konj je

doma in hlapec ima sedaj tudi čas."

Križaj je še stopil v hišo ter se poslovil od Marice. Bila je v zadregi, ko mu je podala roko ter mu ni pogledala v obraz. Hotel ji je še nekaj povedati, toda dekle so bile okoli, zato ji je samo voščil lahko noč ter odšel.

Majde ga je spremljal do ceste, kjer sta se poslovila.

Na ovinku, kjer se je videlo k Polaju, je Križaj zopet postal kakor ona prvo nedeljo, ko sta bila s Strelom v mljnu. Gledal je nekoliko časa tja proti kostanjem, a luč je svetila samo iz sobe. Zunaj je bilo vse tiho in mirno. Od tiste nedelje, ko je šel prvič v Brinje, ni bil več pri Polaju. A sedaj ga je hipoma navdala misel, da bi stopil vendar enkrat tja zori. Pomislil je nekoliko, pogledal po cesti proti trgu, a v tistem hipu se je še obrnil ter krenil proti Polajevini.

Ko je prišel pred gostilno, se je dvignil nekdo s klopi pred vrati ter ga pozdravil. Bil je Polaj sam, ki se je hladil pred hišo. Šele ko sta stopila v vežo, kjer je na steni svetila luč, je Polaj spoznal Križaja.

"Oj, vi ste, izgubljeni sin!" je dejal ter mu ponudil roko. "Vsi so prihajali, njega ni bilo, tako poje ena pesem. In res, samo vas ni nobeno nedeljo k nam. Vprašal bi bil že po vas, pa človek se navadi molčati pri gospodi. Samo, da vas še enkrat vidim, pa sem srečen!"

Peljal je svojega gosta v sobo, češ da je zunaj prehladno. "S čim smem postreči? Kaj za večerjo morda? Pol litra najboljšega?"

"Samo četrt prosim, večerjal sem že. Ustavil sem se samo mimogrede."

"Razumem, razumem, kakšna komisija morda ali kaj enakega. Toda res, kaj vendar delate, kod hodite, da vas ni na izpregled?"

V tistem hipu je pogledala Milena v sobo. Prišla je bila navzdol po stopnicah in ni videla, kdo je prišel.

"Sem stopi in postreži gospodu," je dejal Polaj. "Jaz pogledam še v klet..."

Križaj je vstal ter ji stopil nasproti.

"Dober večer, gospodična!"

Milena je prebledela. Nje desnička se je rahlo tresla, to je čutil Križaj, ko jo je za hipec podržal v svoji.

"Niš vas nik nam," je dejala, "in še danes tako pozno!"

"Časa ni, gospodična, vedno dovolj nujnega opravila," je odgovoril.

Pogledal jo je natančneje. Ni se ni izpremenil ta obraz od onega dne, ko ga je videl prvič, ko je tako mrzljivo vplival nanj, da se je celo zdrnilo njegovo sree in so govorila usta besede, kakršnih niso bila vajena. Vse kakor tisto jutro, toda vendar se mu je zdelo, da leži tam preko beleza čela neka komaj vidna senea, ki je tisti dan še ni bilo.

Povesila je za trenutek oči, ko je videla, da jo opazuje, toda kmalu se je otrsela zadrege ter dejala:

"Časa? — Pravili so mi, da imate za druge precej časa."

"Tako? In kdo so tisti drugi, ako smem vprašati?"

(Gledal ji je naravnost v oči, ko ji je tako govoril.

"Pa saj mi ni nič mari," je dejala ter hotela oditi.

Ujel jo je za roko ter potegnil bliže k sebi.

"Kdo so tisti? Povej, Milena!" je izpregovoril tiho, strastno.

"V Majdetovem mljnu so... Marica je... ako že hočete vedeti."

V nje oči se je nenadoma pojavila rosa, in isticno so se trdo stisnile.

"Pustite me," je dejala nato in se iztrgala. "Prinesem vam naravnost vino!"

Križaj je omahnil na stol ter si zakril obraz v roke...